

Melek Celal Sofu

Üzerine Oynanan Oyunlar

Asılsız Karalamalar ve Çarpıtmalarda
Bulunanların Gerçek Yüzü

Doğan Paksoy

Geçen sayımızda, Melek Celal Sofu'nun eserleri üzerinde yaşanan ve gazetelerde yer alan tartışmayla ilgili olarak, keyfi bir şekilde hareket eden bu kişileri utandıracak belge ve fotoğrafları sizlere sunacağımızı belirtmiştik. Umarız bu kişiler bu sayfaları gördükten sonra utanırlar ve sanat camiasına zarar vermekten artık vazgeçerler...

Sanata Uzanan Elleri

Sanat piyasasında yaşanan krizler ve basında yer alan olumsuz haberler oldukça negatif bir rol oynuyor ve koleksiyonerler üzerinde olumsuz etkiler yaratabiliyor. Bunun en son örneği Melek Celal Sofu'nun eserleri üzerinde yaşandı. Müzayedecilik alanında adını duyurmuş olan bir şirket, eksper olma yeterliliğine sahip olmayan kişi veya kişilerin eserleri tamamen keyfi bir şekilde "orijinal değil" diye karalaması üzerine, Melek Celal Sofu'ya ait bir resmi müzayededen çekmişti. Başka bir şirket ise resimlere güvendiğini, eserlerin orijinal olduğunu açıklamış, müzayedesinde yer vererek yüksek bir rakama satmış ve diğerlerinin yanlış yaptığını adeta herkese göstermişti. Söylentilere göre, Melek Celal Sofu'nun resimlerinden birini satan diğer müzayede şirketi, daha önceki danışmanlığına başvurduğu bir uzmana son müzayedesinde danışmayınca o da bu şekilde bir yöntemle, yani eserlerin orijinal olmadığını söyleyerek intikam almış. Aynı uzman eseri geri çeken müzayede firmasında da danışmanlık yapıyor. Pek anlaşılır gibi değil gerçekten.

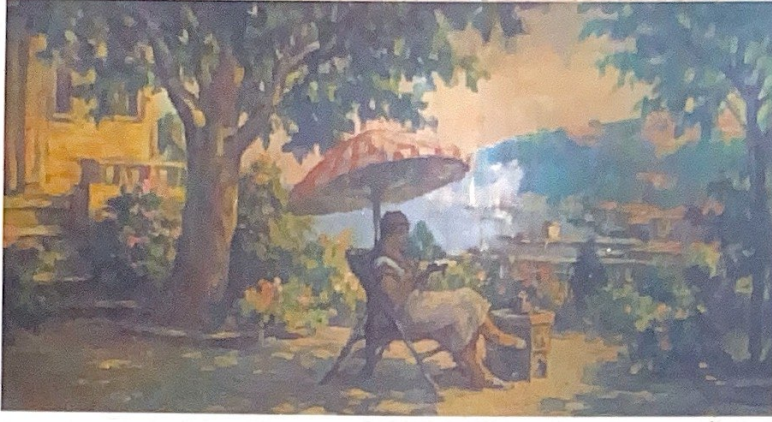

Ekspertiz Nasıl Olmalı?

Ekspertiz ciddi bir iştir. Mutlaka bu konuda eğitim almış uzman kişilerin birkaçının bir komisyon içinde bir araya gelerek bu tür sanatsal ekspertizlere, bilimsel verilere dayanarak onay vermeleri gerekir. Gerçek uzmanlar, öyle kulaktan dolma veya göz kararıyla değil, laboratuvar koşullarında yapılan incelemeler neticesinde o esere orijinal ya da sahte diyebilirler. Kaldı ki, tüm somut veri ve belgeler ışığında bu eserler kesinlikle orijinalken, bir kişinin çıkıp koca şirketleri kendi keyfi arzuları doğrultusunda manipüle edebilmesi trajikomiktir. Yani o kişinin ağzından çıkacak iki kelime birçok şeyi etkilemektedir. Sanatçının bilinen sekiz-on adet resmi ile Türk sanat tarihinde bu kadar önem-

Yan Sayfadaki Resimler:
Melek Celal Sofu ve oğlu Ziya Sofu
bahçede

Sol Üstteki Resim:
Melek Celal Sofu evinin bahçesinde
kitap okurken

Sağ Üstteki Resim:
Melek Celal Sofu'nun yaptığı oğlu Ziya
Sofu'nun büstü

Sağ Altındaki Resim:
Melek Celal Sofu atölyesinde resim
yaparken

İl sanatçıların arasında yer alması kesinlikle bir tesadüf değildir. Ayrıca bu uzman arkadaşlar eminiz ki bu sekiz-on resmi yakından incelememiştir bile. Eğer o resimler üzerinde, üslup, teknik ve malzeme yönünden sağlıklı bir değerlendirme yapılmış olsaydı, bilimsel bir yöntemle yaklaşılarak, gördükleri eserlerin orijinal olduğu sonucuna varabilirdi. Ama önyargıları onları hakikatten doğrudan uzaklaşmaya itti. Burada asıl sorun mesleğini kötüye kullanarak tabloları orijinal değil diyenlerdedir. Sanat camiası zaman içerisinde bu yanlışları yapanları tek tek ayıklayıp sistemin dışına mutlaka atacaktır. Sistemi iyileştirmek için yanlışlardan dönmeyen yolları aramalı ve piyasayı rahatlatacak yeni yöntemler bulunmalıdır. Gerekirse birçok öğrenciyi yurt dışında restorasyon konusunda eğitime yollamak ve mutlaka sanat eserlerinin incelenmesini sağlayacak gerekli laboratuvar malzemelerini ve makineleri ülkemize getirmek, bu eksikleri giderecek ve yapılan yanlışları düzelterektir.

Doğru bir ekspertiz için gerekli laboratuvar malzemelerini ve makineleri ülkemize getirmek belki karanlıkta kalan birçok şeyi de aydınlığa kavuşturacaktır. Öncelikle uzun zamandır yazılamayan Türk sanat tarihi öyle manipülasyonlarla, çarpıtmalarla değil, gerçeğin, bilimin ışığı altında yeniden yazılacaktır. O zaman tüm eserler yeniden değerlendirilecek, eğer bugün bazı koleksiyonlarda bulunan orijinal olmayan eserler varsa onlar da açığa çıkacaktır. Koleksiyonerleri, sanat alıcısını aldatanlar bakalım bu durumda ne yapacaklar. Bu ciddi bir kriminal problemdir aynı zamanda. Burada, tüm ilgili kurumlara, Kültür Bakanlığına, Cumhuriyet

Savcılığı'na ve Emniyet Genel Müdürlüğü'ne çağrıda bulunuyorum. Gelin beraber çalışalım. Sanat suçlarına karşı beraber ilgili birimler oluşturalım; yasaları çiğneyenlere, ülkemizin kültür mirası üzerinde oyunlar oynayanlara geçit vermeyelim. Başkanı olduğum Sanat Galerici Derneği, bu süreçte her düzeyde üzerine düşen görevi yapmaya hazırdır.

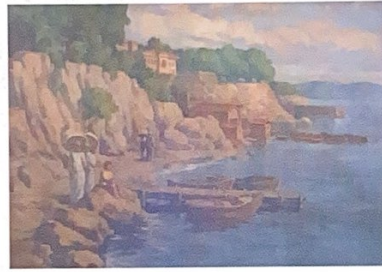
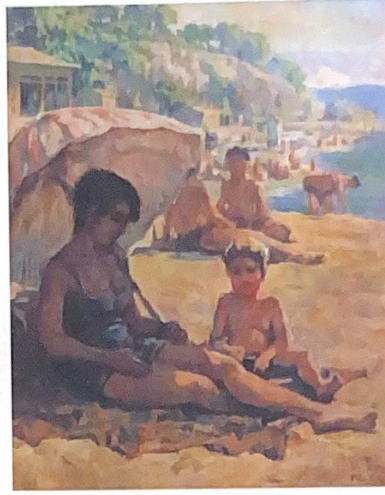
Bu sayede yıllardır sanat eserleri üzerinden haksız kazanç sağlayanlar kaçacak delik arayacaklardır. Bu anlamda bir sanat dergisinde, Sayın Oya ve Bülent Eczacıbaşı'na çağrı yapılmış ve öncül olmaları istenmiş. Yani, Eczacıbaşı ailesini İstanbul Modern'in bünyesinde laboratuvar kurma konusunda göreve çağırışlar. Biz bu makineleri yıllardır ülkemize getirmek için uğraşlar veriyoruz zaten. Bir kaç yıl önce Parksa Hilton Otel'de yaptığımız Galerici, Antikacılar ve Müzayedeciler'in katıldığı her iki toplantıda da gündeme getirmiştik ama her nedense pek rağbet görmemişti. Tabii ki böyle bir girişimi sanata gönül veren herkes alkışlar. Mutlaka gerçekleştirilmelidir. Hatta o laboratuvar çalışacak olan teknisyenler de yurt dışından getirilmelidir. O zaman orijinallik bulmak konusunda her şey daha kolay olur ve Türk sanatı büyük bir çıkmazdan kurtulur. Tabii bu laboratuvar süreci ardından birçok kriminal vaka da açığa çıkarılacaktır. Emniyet'te sanat suçları konusunda odaklanacak, sanat tarihçilerin ve çeşitli uzmanların da çalışacağı, konuyla ilgili sistematik bir eğitim almış detektiflerin de istihdam edildiği özel bir birim kurulmalıdır. O zaman bu suçu işlemek bu kadar kolay olamayacaktır. Emniyet ve Bakanlık yetkilile-

rinden acilen bizle iletişim kurmalarını bekliyoruz. Biz yerli yerinde ve zamanında uyarımızı yaptık. Bundan sonra yaşanacak olumsuzluklar artık siz yetkililerin sorumluluk alanına girer. Gelin bu yaraya beraber el atalım.

Eczacıbaşı ailesine sunulan laboratuvar önerisine bir öneri de biz ekleyelim. En azından 20-30 kadar da sanat tarihçi bulmaları lazımdır, çünkü geriye dönük yapılacak çalışmalarda birçok eserin sanatçısı, tarihi, imzası konusunda gerçekler açığa çıkınca sanat tarihinin yeniden yazılması gündeme gelecektir. Bu sanat tarihçilerimiz için de önemli bir misyondur.

Bütün bu işler gerçek olursa ülkemizdeki sanatsal kaos da sona erecektir. Genellikle eksperlerin(!) verdikleri raporlar (Melek Celal Sofu resimlerinde olduğu gibi) birbirini tutmamaktadır ve birisinin ak dediğine diğeri kara demektir. Bu kişiler bilgi ve birikimlerine dayalı olarak değil de, duygularıyla hareket ederek ve kazanç sağlamak için istenilen belgeleri kolayca verebiliyorlar. Bazen hırs ve kıskançlıkla problem yaşadıkları kişilerin aleyhinde, adeta intikam alırcasına (çoğu şifahi olmak üzere, çünkü gerektiğinde ben öyle söylemedim diyebiliyorlar) düzmece raporlar verebiliyorlar. İşte tüm bu laboratuvar ortamı bu sorunları çözecek ve insanların birbiri arkasından çevirdikleri işler de son bulacaktır.

Sol Üstteki Resim:
Ziya Sofu ve dedesi plajda

Sol Ortadaki Resim:
Moda sahilinde gezinenler

Altındaki Resim:
Sofu ailesi plajda

Yan Sayfadaki Üstteki Resim:
Genç kızlar plajda

Yan Sayfadaki Altındaki Resim:
Plaj

Asılsız İddiaların Temelsizliği

Melek Celal'in sanatı ve Eserleri üzerinde oluşturulan sis perdesini vereceğimiz bilgilerle dağıtabiliriz, gerçeğin görülmesini sağlayabiliriz. Biz görüşlerimizi gerçek bulgulara ve belgelere dayandırıyoruz. Aslında olayın özü şudur. Ressam Melek Celal Sofu (Lampé) 1976 yılında vefat ettikten sonra tüm mal varlığı, koleksiyonu ve resimleri oğlu Mustafa Ziya Sofu'ya kalmış. Ziya bey vefat edince de her şeyini çok küçükken yanına evlatlık olarak aldığı H. adlı kişiye bırakmış. Bu kişi de Melek Celal Sofu'nun Moda'daki evinde bulunan resimlerini, heykellerini, hat'ları, işlemleri ve evrak-ı metrukesini antika-resim işleriyle uğraşan tanındıkları F.E ve T.Y'ye teklif etmiş. * F.E ve T.Y yeteri kadar paraları olmadığı için yurt dışında yaşayan bir

Ziya Sofu bahçede bisiklete binerken

Melek - Ziya ve Hasan Celal Sofu ailesi

arkadaşlarıyla tüm resimleri, hatları ve belgelerle birlikte Melek Celal Sofu'nun kütüphanesinde yer alan bütün kitapları da almışlar. F.E bir oda dolu su evrakın bir kısmını çöpe atmış, bir kısmını da Seka'ya yollamış (bunları Ziya Sofu'nun avukatlıkla ilgili belgeleri olarak nitelendiriyorlar).* *

F.E ve T.Y ilk önce resim defterleri ve bazı belgeleri bir müzayedeye koymuşlar. Bu müzayedede satılanları D.P almış. F.E ve T.Y daha sonra D.P'ü bularak kendilerinde bu belgelerin devamının da olduğunu ve almak isteyip istemediğini sormuşlar. D.P yaklaşık iki-üç bavula sığabilen tüm evrakları, defterleri ve fotoğrafları almış. Yaklaşık iki hafta sonra ise Melek Hanım'ın kitaplarını da aynı şekilde D.P'a satmışlar. Bu belge ve fotoğraflar arasında Melek Celal Sofu'ya ait el yazısıyla hayatını yazdığı defterler, çok önemli kişilerle yazışmaları, oğlu ile karşılıklı yazılan mektuplar,

ailesi, çevresi, Almanya'daki yaşamı ile ilgili belgeler ve resimleriyle ilgili fotoğrafların yanı sıra çok önemli başka bilgi ve belgeler de yer almakta. Bunların arasında en önemlileri ise yaptığı resimlerin orijinalliğini destekleyen, atölyesinde çektiği fotoğraflardır. İşte, bu fotoğraflar Melek Celal Hanım'ın birçok eserinin orijinalliğinin önemli bir göstergesidir.

Daha sonra bu kişiler D.P'a ellerinde yağlıboya resimlerin de olduğunu, almak isterse getirebileceklerini belirtmişler ve ardından da bu eserleri getirmeye başlamışlar. D.P gayet iyi fiyatlarla resimleri aldığı için hemen hemen hepsini ona getirmişler. Bu arada resimlerin sahibinin kız kardeşi, abisinden habersiz olarak 7-8 adet resmi temizletip satmak üzere Üsküdar civarında bir restoratöre götürmüştü. (Bu restoratörün daha sonra ortadan kaybolduğunu öğrendik) Burada resimleri

Bahçede oturan genç kız

Sofu Ailesi ve misafirleri

gören birisi (I) M.T adında bir resim satıcısıyla irtibata geçerek onun aracılığıyla bu 7-8 resmin hepsini sanat galerisi sahibi A.T'ye satmış. A.T da malum müzayede şirketlerine resimleri satmak için bırakmış. Hem galerici A.T, hem de müzayede şirketlerinin sahipleri resimleri çok beğendiklerini açıkça ifade ediyorlar ve müzayedelerine hemen koyuyorlar. Özellikle A.T resimlerin Türk Sanatı'nın başyapıtlarından olduğunu ve sanatçının kaligrafiyi ve hat sanatını batı türündeki natürmort düzenlemelerinin içerisine olağanüstü bir başarıyla yerleştirdiğini ifade ediyor,

İlk satılan resim İstanbul Modern Müzesi tarafından 45.000 YTL + masraflar (KDV, komisyon, vergi vs.) karşılığında (yaklaşık 55.000 YTL) satın alınmış. İkincisi ise müzayede kataloguna basılıyor ama müzayede günü satıştan çekiliyor ve ne oluyorsa bundan sonra oluyor. O şirketin danışmanı resim için orijinal değil diyerek bir anda piyasayı karıştırıyor. Müzayedeciler kendi aralarında toplantılar yaparak bir günah keçisi arıyorlar ama bir dayanakları olmadığı için bir şey yapamıyorlar. Bunun üzerine İstanbul Modern Müzesi aldığı resmi iade ediyor. Diğer müzayede şirketi ise resimlerin orijinal olduğunu savunuyor (Bu arada başka

Bahçedeki Kadın

Hasan Celal Bey bahçede

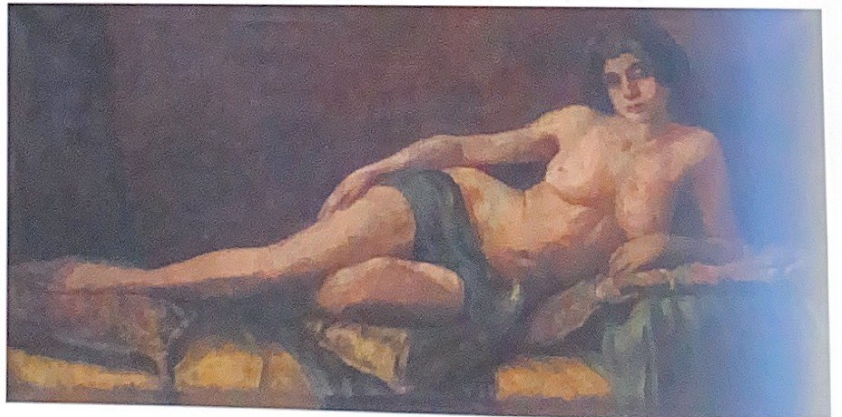

Melek Celal Sofu bir arkadaşıyla bahçede

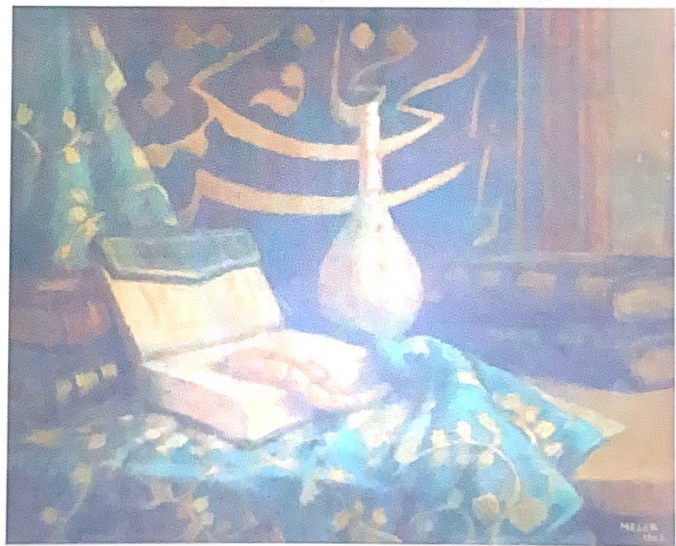
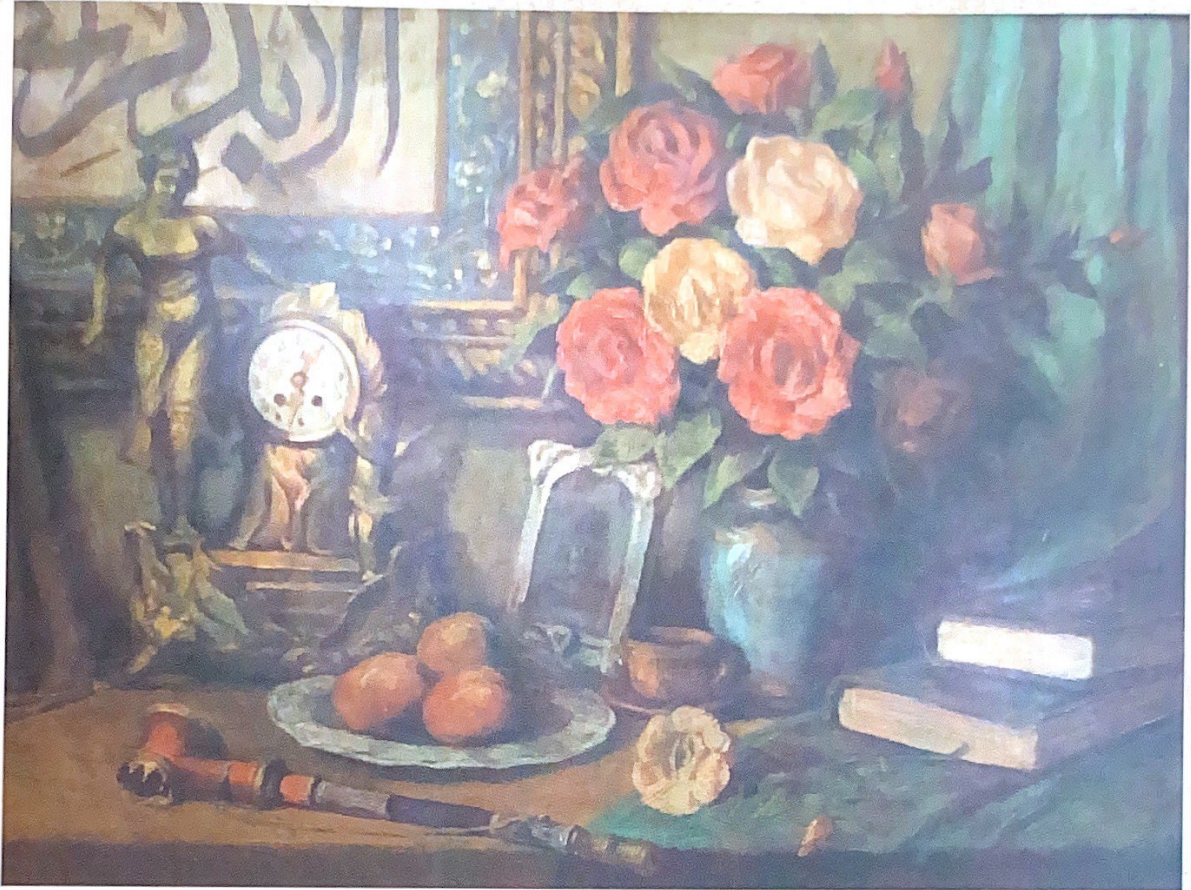

Sohbet

uzmanlara gösterip resmin orijinalliğini de ispatlı-
yor) ve müzayedesine koyarak 62.000 YTL + mas-
raflar (KDV, komisyon, vergi vs.) karşılığında
(yaklaşık 75.000 YTL) satıyor. Resimleri geri iade
edilen galerici A.T ise aynı araştırmayı yaparak,
resimlerin orijinal olduğunu bildiren bir yazı ha-
zırlayarak müze dâhil ilgili herkese yolluyor. Hikâ-
ye şimdilik bu kadar.. Tabii, bu hikayeyi bütün-
leyen sayısız detaylar var. Hepsini bilginiz dâhilin-
dedir. Bizim en büyük iki üzüntümüz şudur. Birin-
cisi, zaten bugüne kadar az sayıda eseriyle sanat
dünyamızda yer almış olan çok önemli bir sanatçı-
nın bazı eserleri günışığına çıkıyorken, bu sürecin
henüz ~ başlangıç ~ aşamasında baltalanmaya
çalışılması, ikincisi, İstanbul Modern gibi, ülkemizi-

Nû

Natürmortlar

Sol Üstteki Resim:
Kıyı kahvesi ve Kız Kulesi

Sol Altındaki Resim:
Kasımpaşa

Sağ Altındaki Resim:
Ziya Sofu babaşıyla ata binerken

zin sanatını en iyi şekilde temsil eden kurumlardan birinin, bu çok önemli eserden, bazı etikten yoksun kişilerin karalamaları yüzünden mahrum kalmasıdır. Aynı zamanda İstanbul Modern'in kendi eksperleri bu resmi almak için karar vermişler ve resim alınmış. Resim geri iade edilince onlara da büyük haksızlık yapılmış. O zaman İstanbul Mo-

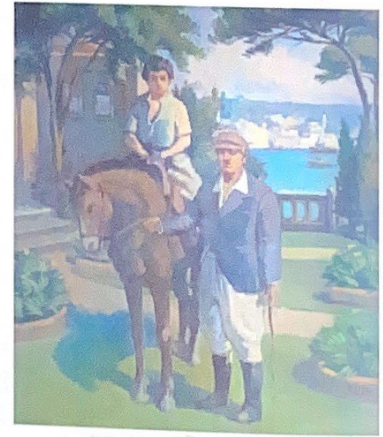
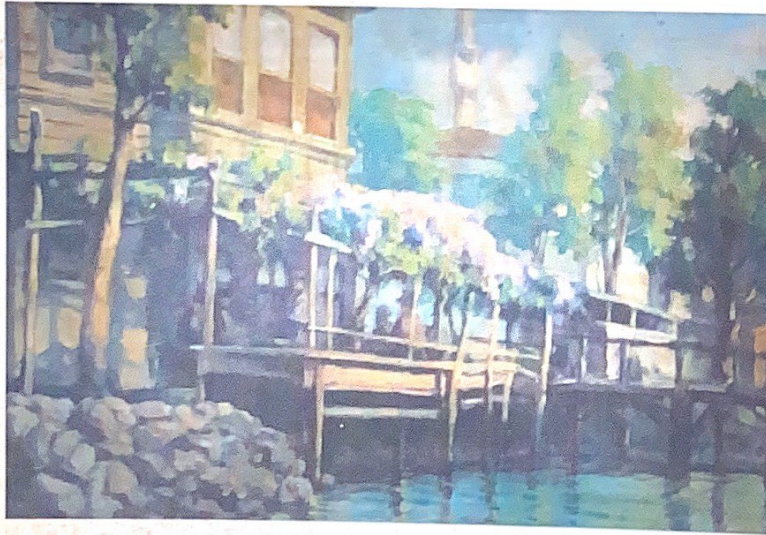
dern yönetimi kendi eksperlerine güvenmiyor mu diye bir soru da gelir herkesin aklına. Bir önerimiz de müzayede şirketlerine olacak, yaptığınız işi eğer en ince detaylarına kadar bilmiyorsanız uzmanlara ve danışmanlara danışmak zorundasınız demektir. Aynı Melek Celal Sofu resimlerinde olduğu gibi biri evet, diğeri hayır derse biraz zor kapatırsınız size gelecek eleştirilerin üstünü.

Melek Celal Sofu üzerine süren tartışmaya, bilgileri-miz ve belgelerimiz çerçevesinde burada ışık tuttuk. Bu sayfalarda yer alan bilgi, fotoğraf ve belgeler ışığında sizler de incelemenizi yaparak bazı sonuçlara varabilir ve resimlerin orijinaliği konusunda fikir beyan edebilirsiniz. Burada ifade edilen ve savunulan görüşlerin aleyhinde duran birileri varsa her düzlemde tartışmaya açığız. Biz bilimsel ve akademik yöntemlerle yapılan ekspertize ve belgelere dayanarak yürütülen araştırmalara inanıyoruz. Sizler de eğer farklı kanıtlarınız varsa ortaya koyarsanız olay daha geniş bir şekilde aydınlanmış olur. ■

* Bu belgeler ve kitaplar 7-8 yıl önce Artium müzayede şirketinin sahibi Rüştü Sungur'a teklif edildiğini ama Rüştü Sungur o zamanki şartlarda pek ilgi göstermediğini belirtiyor.

** Melek Celal Sofu'nun resimlerini, heykellerini, koleksiyonunda yer alan hatları, işlemleri, yayımladığı kitapları ve evrakı metrukesini içeren geniş bir kitabı, önümüzdeki mevsim çok önemli bir müzede düzenlenecek sergisiyle birlikte yayımlanacaktır. Bu konuda yardımlarınızı bekliyoruz.

*** FATMA MELEK (CELAL SOFU) (LAMPÉ)

MELEK CELAL SOFU (1896–1976)***

Tepedelenli Ailesi'nin kızlarından biri olan Fatma Melek, 1896 yılında İstanbul'da doğdu. İki ayrı yabancı dilde gördüğü eğilimin yanı sıra müzik, heykel, hat ve diğer süsleme sanatları alanlarında da önemli çalışmalar yaptı. Mihri Müşfik, Belkıs Mustafa, Müzdan Sait, Nazlı Ecevit ve Güzin Duran gibi ressamlardan oluşan kuşağın bir mensubudur ve bu sanatçılarla benzer sosyal kültürel etkileri üzerinde taşır. Fatma Melek, önce dayısı Kazım Bey'den resim dersleri almış, sonra **Halil Paşa, Namık İsmail ve Nazmi Ziya**'nın öğrencisi olmuş, Sanayi-i Nefise Mektebi'nde konuk öğrenci olarak çalışmalar yapmış ve Türkiye'de başlayan sanat yaşamına Paris'te Julian Akademisi'nde çalışarak devam etmiştir. İlk resimlerinde imzasını "**Melek Halil**" diye atarak hocasına bir nevi saygısını göstermiştir. Melek Celal Sofu'nun (Kıbrıs'ın tanınmış simalarından Hasan Celal Sofu ile evlendikten sonra genellikle bu isimle tanınıyor) empresyonist ekol içinde değerlendirilecek eserleri arasında portre, nü, peyzaj ve natürmort çalışmaları önemli yer tutar. Daha çok ressam kimliğiyle tanınan Melek Celal Sofu'nun sanatında heykelticilik yönü de göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle oğlu Mustafa Ziya Sofu'yu ve tanınmış isimleri ilmelediği büstler önemlidir. Bunun yanı sıra Türk işlemeçiliğini tüm dünyaya tanıtmış ve bu konuda sayısız sergiler açmış, konferanslar vermiştir. Hat sanatıyla da yakından ilgilenmiş ve "**Şeyh Hamdullah**" ve "**Reisül-Hattatın Kamil Akdik**" kitaplarını yayınlamıştır. Ayrıca Topkapı Sarayı ile ilgili, **Melek Celal Lampé** adıyla 1963 yılında Fransızca olarak yayımlanan "**Le Vieux Serail des Sultans**" adlı bir kitabı da mevcuttur. Eski eserlere derin tutkusu dolayısıyla el işlemleri ve giysilerden oluşan geniş bir koleksiyona sahipti. Kitaplar ise, bir diğer merakıydı ve kütüphanesinde çok büyük bir kitap koleksiyonu vardı.

Melek Celal Sofu, sanatçı kişiliği kadar İstanbul kent kültürü ve cemiyet hayatı içinde de seçkin bir kişiliğe sahipti. Birçok nezih yerli ve yabancı aile ile birlikte Moda'nın yerel tarihinde ayrıcalıklı bir pozisyonu vardır ve İstanbulluluk kimlik ve aidiyetini resimleriyle de buluşturmuştur. Sofu ailesi, Şükrü Kaya, Arif Paşa, Sabur Sami aileleriyle birlikte Moda'nın yerel kültürüne mal olmuştur. Melek Celal Sofu'nun eserleri, İstanbul'un yerel tarihçiliğine de ışık tutabilecek sayısız ayrıntılarla doludur. Sanatçının eserleri, İstanbul Devlet Resim ve Heykel Müzesi'nde ve çeşitli özel koleksiyonlarda bulunmaktadır. Sanatçı, 1920'lerden 40'lara, düzenli olarak İstanbul Galatasaray Sergileri ve Ankara Sergileri'ne katılarak izleyicisiyle buluşmuştur. Bu sergilerle ilgili arşiv ve belgeler onun eserlerinin orijinallliği konusundaki en önemli başvuru kaynakları arasındadır. Eserleri, İstanbul'un yaşamı kadar, "**Türk Kadını TBMM'de**" (1936) adlı eserinde olduğu gibi, Cumhuriyet ve Atatürk Türkiye'si hakkında da bir tanıklık niteliğindedir. Sanatçı, Cumhuriyet'in kadın kimliğinin oluşumundaki etkisini temsil edici düzeyde yansıtır. İkinci evliliğini Almanya'da Prof. Dr. Arno Eduard Lampé ile yapmıştır. Dr. Lampé 04.08.1974'te vefat eder. Sanatçı, 1946 yılında yerleştiği Almanya'da sanatsal aktivitelerini sürdürmüş ve son sergisini de 1964'te, Münih'te Galerie Schumacher'de açmıştır. Melek Celal Sofu, 15.09.1976 tarihinde Münih'te vefat etmiştir.

